

Vývoj verejných financií a rozpočtového hospodárenia v prechodnom povojnovom období / obdobie rokov 1946 -1947 /¹

Úvod

Po oslobodení v roku 1945 čakali na československú finančnú správu dôležité úlohy v oblasti administratívy a legislatívy. Bolo treba obnoviť činnosť finančných úradov, ktoré boli v roku 1938 včlenené do finančného systému ríše, Maďarska a Poľska, vybudovať colnú službu na hraniciach a pripraviť zjednotenie daňového práva na celom území republiky. Medzi rozpočtové výdavky sa dostali položky súvisiace s potrebou obnoviť chod ekonomiky, ako aj zabezpečiť potravinovú a surovinovú základňu. No na plnenie týchto úloh rozpočtové príjmy boli nedostatočné, prechodným riešením bolo vypožičanie si zo zahraničia. Takáto situácia nedovolila zostaviť štátny rozpočet na zvyšok roku 1945, hospodáril sa bez rozpočtu. V decembri požiadala vláda Národné zhromaždenie o povolenie až do marca 1946 hospodáriť dočasne. Návrh štátneho rozpočtu na rok 1946 bol predložený na začiatku marca a hneď ešte v tomto mesiaci, 29. marca aj prijatý.²

Nový povojnový rozpočet rozdelil štátne financie na 3 časti: na ústredný rozpočet a na štátne hospodárenie českého a slovenského územia. Svojou základnou štruktúrou sa významne líšil od rozpočtov prvej republiky, pretože v tom období neboli štátne financie rozdelené podľa územia, ale existovalo jedno ústredné rozpočtové hospodárenie. Nové členenie povojnového rozpočtu prinieslo povinnosť zhromažďovať v rámci ústredného rozpočtu výdavky na prezidenta a jeho kanceláriu, na Národné zhromaždenie a predsedu vlády, na ministerstvo zahraničných vecí, na národnú obranu, na štátny dlh, na zahraničný obchod a výdavky na ostatné ústredné úrady. Zo štátnych podnikov boli zahrnuté rozpočty

---

¹ Príspevok je výstupom projektu VEGA č. 1/0919/15 Historiografia finančných teórií a finančných inštitúcií s akcentom na štátoprávne usporiadanie v Slovenskej republike a pred jej vznikom.

² Vencovský, F. 1994. Státní finance v historii Československa – období 1918-1947. In *Finance a úvěr*. [online]. 1994, vol. 44, no. 8 [cit. 2012-01-16].

Dostupné na internete: <http://journal.fsv.cuni.cz/storage/2644_199408fv.pdf>. ISSN 0015-1920.

vybraných podnikov: Tabaková réžia, Štátna mincovňa v Kremnici, Štátne lotérie, Československá pošta, Československé štátne dráhy a Československé aerolinie.

Rozpočet sa ďalej delil na riadny a mimoriadny. Do mimoriadneho rozpočtu boli zahrnuté výdavky na povojnovú obnovu, rekonštrukciu a pomoc. Tieto výdavky významne zaťažili štátny rozpočet, výsledkom čoho bol deficit vo výške 26 miliárd Kčs.

Tabuľka 1 Príjmy a výdavky štátneho rozpočtu na rok 1946

riadne výdavky	38,924 mld. Kčs	schodok riadneho rozpočtu: 7,538 mld. Kčs
riadne príjmy	31,386 mld. Kčs	
mimoriadne výdavky	25,076 mld. Kčs	schodok mimoriadneho rozpočtu: 18,67 mld. Kčs
mimoriadne príjmy	6,406 mld. Kčs	
celkové výdavky	64,000 mld. Kčs	celkový schodok rozpočtu: 26,208 mld. Kčs
celkové príjmy	37,792 mld. Kčs	

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Vencovský, F.: Státní finance v historii Československa – období 1918 – 1947

Počas druhej svetovej vojny sa výrazne zmenila nielen štruktúra štátneho rozpočtu, ale i jeho obsah, pričom táto zmena môže byť sčasti vysvetľovaná aj odpadnutím Podkarpatskej Rusi, ktorá bola pričlenená k Sovietskemu zväzu. Podiel Podkarpatskej Rusi na príjmoch štátneho rozpočtu predstavoval 2 %.

Tabuľka 2 Príjmy štátneho rozpočtu na jedného obyvateľa (Kčs)

	priame dane	daň z obratu	clá	nepriame dane a monopoly	poplatky	celkovo
1938	196	195	55	173	135	754
1946	720	487	50	597	192	2 046

Zdroj: Vencovský, F.: Státní finance v historii Československa – období 1918 – 1947

Počas zostavovania štátneho rozpočtu na rok 1947 došlo k ďalším zmenám. Upustilo sa od princípov prijatých počas rozpočtovej reformy z roku 1927 a začali sa uplatňovať kritériá charakterizujúce socialistické prístupy. Nerozlišovalo sa medzi riadnymi a mimoriadnymi výdavkami, ale sa zaviedlo členenie výdavkov – podobajúce sa na podnikové financie – na prevádzkové a investičné. V oblasti príjmov sa do popredia dostali nepriame dane. Opustilo sa i členenie na Česko a Slovensko, rozpočet bol zostavený z teritoriálneho hľadiska jednotne. Okrem ústredných položiek (prezident, Národné zhromaždenie, ministerstvo zahraničných vecí, národná obrana, vnútorný a vonkajší obchod,

Najvyšší úrad cenový a Štátny úrad štatistický) boli príjmy a výdavky Slovenska vykázané vo zvláštnom stĺpci. V rozpočtovej skupine „Štátne podniky“ bolo zavedené členenie na štátne podniky ústredné a na štátne podniky nachádzajúce sa na území Česka alebo Slovenska, pričom rozpočet každého podniku bol aj naďalej rozdelený na investičný a prevádzkový. Obidva štátne rozpočty za roky 1946 a 1947 sa skončili deficitom.

Tabuľka 3 Rozpočty za rok 1946 a 1947 (mld. Kčs)

	príjmy	výdavky	deficit
rok 1946	10,7	12,8	2,1
rok 1947	17,7	18,3	0,6

Zdroj: Vencovský, F.: Státní finance v historii Československa – období 1918 – 1947

Vláda bola splnomocnená vykryť vykazované deficity úverovými postupmi. Ich hlavným zdrojom boli úvery čerpané v Poštovej sporiteľni a štátne pokladničné poukážky, ktoré nakupovali peňažné a poisťovacie ústavy. Splácanie vnútorného štátneho dlhu z minulých rokov bolo viackrát zmenené v súvislosti s menovou reformou z 1. novembra 1945. Štátny dlh bol vykázaný pri zostavovaní rozpočtu na rok 1947 vo výške 108,7 miliardy Kčs.

Daňový systém bol po oslobodení obnovený na skorších princípoch. Došlo však k viacerým zmenám, ktoré sa týkali hlavne zvýšenia niektorých daňových sadzieb a úprave prepočtu základov niektorých daní. Tieto zmeny súviseli s prvou etapou znárodňovania po októbri 1945, s menovou reformou z 1. novembra 1945, ako aj s celkovo zlou hospodárskou a sociálnou situáciou po svetovej vojne. Zvýšila sa sadzba zvláštnej zárobkovej dane, dane obratovej a dane spotrebnej. Bola zavedená jednorazová dávka z majetku, ktorá postihovala všetky majetky evidované k 15. novembru 1945.

Tabuľka 4 Štátny dlh Československa v roku 1946

štátny dlh vnútorný	88,8 mld. Kčs
z doby pred okupáciou	27,0 mld. Kčs
protektorátny	33,4 mld. Kčs
Slovenskej republiky	12,5 mld. Kčs
po oslobodení	15,9 mld. Kčs
štátny dlh zahraničný	19,9 mld. Kčs
po Rakúsko-Uhorsku	2,2 mld. Kčs
dohodnutý za okupáciu	11,2 mld. Kčs
dohodnutý počas vojny	2,7 mld. Kčs
po oslobodení	3,8 mld. Kčs
Celkovo	108,7 mld. Kčs

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Vencovský, F.: Státní finance v historii Československa – období 1918 – 1947

Jej sadzba bola progresívna od 5 % do 30 %. Ďalej bola zavedená dávka z majetkového prírastku, ktorej základom bol nárast majetku za dobu od 1. januára 1939.

Záver

Od roku 1947 sa čoraz viac presadzovali aj politické názory pri zostavovaní štátnych rozpočtov, čo zmenilo celkový charakter štátnych financií v smere socialistického myslenia. Obdobie od roku 1946 až 1947 možno označovať za obdobie prechodné, počas ktorého postupne doznievalo finančno-politické myslenie a prax prvej republiky, násilne zničené šesťročnou okupáciou. Počas tohto obdobia čoraz agresívnejšie nastupovali názory a smery, ktoré v roku 1948 ovládli spoločnosť, znamenali začiatok zvratu štátnej finančnej politiky a prijatie sovietskeho modelu štátnych financií.

Zoznam použitej literatúry

BELIČKOVÁ, K. 2002. *Verejné rozpočty*. 1. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2002. 190 s. ISBN 80-225-1637-6.

BELIČKOVÁ, K. a kol. 2010. *Rozpočtová teória, politika a prax*. Bratislava : Iura Edition, 2010. 342 s. ISBN 978-80-8078-335-8.

FUCHS, K. – LISÝ, J. *Dějiny ekonomického myšlení : od antického myšlení do marginalistické revoluce v ekonomii*. [online]. Brno: Ekonomicko - správní fakulta MU, 2008.

FOR FIN, Odborný mesačník pre financie a investovanie, Bratislava,
Fin Star 2015, ISSN 1339-5416, Október 2015

111 s. [cit. 2011.02.10] Dostupné na internete: <<http://is.muni.cz/elportal/estud/esf/js08/dejiny/web/index.html>>

GRÚŇ, L. 2000. *Dejiny daní, poplatkov a cla*. Bratislava : Holoprint, 2000. 156 s. ISBN 80-967243-2-0.

GRÚŇ, L. 2001. *Dane včera, dnes a zajtra*. Bratislava : Eurounion, 2001. 315 s. ISBN 80-88984-28-9.

HONTYOVÁ, K. 2005. *Štátny rozpočet, mena a medzinárodné ekonomické vzťahy*. 2. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2005. 115 s. ISBN 80-8078-037-4.

CHORVÁTH, J. 1984. *Základy rozpočtového práva*. Bratislava : Veda vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1984. 345 s.

KUBÁTOVÁ, K. 2006. *Daňová teória a politika*. 4. vyd. Praha: ASPI. 2006. 279 s. ISBN 80-7357-205-2

LIPTÁK, J. – Beňová, E. – Neubauerová, E. 1997. *Rozpočtová sústava*. Bratislava: – Vydavateľstvo EKONÓM, 1997. 306 s. ISBN 80-225-0887-X.

LIPTÁK, J. 1993. *Rozpočtová teória a politika*. Bratislava : Edičné stredisko Ekonomická univerzita v Bratislave, 1993. 173 s. ISBN 80-225-0446-7.

LIPTÁK, J. 1999. *Verejné financie*. Bratislava : Súvaha, 1999. 254 s. ISBN 80-88727-21-9.

SIBLÍK, J. 1984. *Dějiny finančních institucí*. 3. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1984. 249 s.

SIBLÍK, J. 1984. *Dějiny finančních teorií*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1984. 89 s.

SMITH, A. 2001. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. nové prepracované vyd. Praha: Liberální institut. 2001. 986 s. ISBN 80-86389-15-4

SOJKA, M. a kol. 1999. *Dějiny ekonomických teorií*. Praha: Karolinum, 1999. 273 s. ISBN 80-7184-991-X

SOJKA, M. 2010. *Dějiny ekonomických teorií*. Praha : JUDr. Karel Havlíček, 2010. 541 s. ISBN 978-80-87109-21-2.

ŠIROKÝ, J. 2008. *Daňové teorie: s praktickou aplikací*. 2. vyd. Praha: C.H.BECK. 2008. 301 s. ISBN 978-80-7400-005-8

VOLEJNÍKOVÁ, J. 2005. *Moderní kompendium ekonomických teorií*. Praha: Profess Consulting, 2005. 378 s. ISBN 80-7259-020-0

ZUBALOVÁ, A. a kol. 2008. *Daňové teórie a ich využitie v praxi*. Bratislava : Iura edition, 2008. 198 s. ISBN 978-80-8078-228-3.

Články v elektronických časopisoch a iné príspevky

GRÚŇ, L. 2004. Od financií k finančnému právu. In *Právny obzor*. [online]. 2004, vol. 87, no. 3. Dostupné na internete: <<http://www.sappress.sk/pravnyobzor/87-03-03.pdf>>. ISSN 0032-6984.

J.F. RIHA, T. 1991. Vliv zavedení daně z přidané hodnoty na celkové uspořádání daňového systému v Austrálii. In *Finance a úvěr*. [online]. 1991, vol. 41, no. 3. Dostupné na internete: <http://journal.fsv.cuni.cz/storage/2288_199103tr.pdf>. ISSN 0015-1920.

KOČÁRNÍK, I. 1991. K vývoji fiskálního federalismu v ČSFR. In *Finance a úvěr*. [online]. 1991, vol. 41, no. 7. Dostupné na internete: <http://journal.fsv.cuni.cz/storage/2558_199107ik.pdf>. ISSN 0015-1920.

MERVART, J. 1994. Společný rozpočet Evropské unie, resp. ES. In *Finance a úvěr*. [online]. 1994, vol. 44, no. 8. Dostupné na internete: <http://journal.fsv.cuni.cz/storage/525_199408jm.pdf>. ISSN 0015-1920.

PULPÁN, K. 1995. Státní dluh habsburské monarchie v letech 1867-1918. In *Finance a úvěr*. [online]. 1995, vol. 45, no. 9. Dostupné na internete: <http://journal.fsv.cuni.cz/storage/2703_199509kp.pdf>. ISSN 0015-1920.

VENCOVSKÝ, F. 1994. Státní finance v historii Československa – období 1918-1947. In *Finance a úvěr*. [online]. 1994, vol. 44, no. 8. Dostupné na internete: <http://journal.fsv.cuni.cz/storage/2644_199408fv.pdf>. ISSN 0015-1920.

VENCOVSKÝ, F. 1997. K rozpočtové a daňové reformě před sedmdesáti roky. In *Finance a úvěr*. [online]. 1997, vol. 47, no. 6. Dostupné na internete: <http://journal.fsv.cuni.cz/storage/2517_199706fv.pdf>. ISSN 0015-1920.

TUČEK, M. 1995. 50 let veřejných financí v České republice (1945-1995). In *Finance a úvěr*. [online]. 1995, vol. 45, no. 9. Dostupné na internete: <http://journal.fsv.cuni.cz/storage/583_199509mt.pdf>. ISSN 0015-1920.

ZAHRADNÍK, P. 1991. Clo: historie, teorie, praxe. In *Finance a úvěr*. [online]. 1991, vol. 41, no. 9. Dostupné na internete: <http://journal.fsv.cuni.cz/storage/2681_199109pz.pdf>. ISSN 0015-1920.

Ostatné elektronické zdroje

HARTWELL, MAX, R. 1981. *Taxation in England during the Industrial Revolution*. [online] vol. 1. Cato Journal. 1981. [cit. 2011.03.21] Dostupné na internete: <<http://www.cato.org/pubs/journal/cj1n1/cj1n1-7.pdf>>

WYNN, T. 2012 *The European Union - how much does it cost, where does the money go and why is it criticised so much?* [online]. 2012. Dostupné na internete: <<http://www.terrywynn.com/Budget/EU%20Budget%20-%20Perception%20&%20Fact.htm>>.

Európska únia. 2012. *Rozpočet* [online]. 2012. Dostupné na internete: <http://europa.eu/pol/financ/index_sk.htm>.

Európska komisia. 2012. *Rozpočet Európskej únie v skratke* [online]. 2012. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/glance/budget_glance_sk.pdf>.

Northside Times. 2012. *GST Australia* [online]. 2012. Dostupné na internete: <<http://www.gstaustralia.com.au>>.

Portál Finance.sk. 2012. *Čo je štátny rozpočet* [online]. 2012. Dostupné na internete: <<http://www.finance.sk/hospodarstvo/informacie/o-statnom-rozpocete/co-je-statny-rozpocet/>>.